

PESTERA CARTIANU

Istoric

Informațiile cele mai vechi despre explorări verticale în petecele de calcar din nord-estul Munților Vîlcan datează de la începutul anilor '70, cînd clubul "Piatra Roșie" din Petrila coboară în Groapa fără Fund de la Lainici pînă la -37 m, unde, contrar tuturor așteptărilor, se găsește - incontestabil - fundul. Mai trec lo ani înainte de a se înregistra vre un progres în cunoașterea acestor zone deosebit de sălbaticice.

Initiativa temerară a unor prospectări sistematice a apartinut clubului "Emil Racoviță" din Petroșani, ai cărui membri nu bănuiau ce fi așteaptă atunci cînd în toamna lui 1982 pătrundeau pe gura obișnuită a unei peșteri de versant, dintr-un scurt sector de chei al unui afu-ent anonim al Văii Cartianu.

Explorarea propriu-zisă a început în decembrie 1982, cînd s-a instalat un bivuac în Sala Mare din apropierea intrării. Echipa de vîrf, cu-prințindu-i pe Iosif Sandor, Tiberiu Marian, Marius Ristache și Romeo Perlik s-a oprit, după numai două puțuri de cîte lo m fiecare, pe buza unei verticale impresionante. Coborînd cei 70 m și pic Tiberiu Marian a găsit un fund fără perspective la -110 m. Cu aceeași ocazie o a doua echipă (Ionel Joja, Gheorghe Mureșan, Doru Petcu și Romeo Perlik) începea pitonarea peretelui sud-vestic al Saliei Mari, într-o tentativă de a atinge gura suspendată a unei ipotetice galerii.

Escalada a fost finalizată abia în următoarea tură, în primăvara lui 1983, permitînd lui Tiberiu Marian, secondat de Iosif Sandor și Arpad Biró, pătrunderea pe o nouă ramură descendenta, unde explorarea s-a oprit după un prim puț de 12 m, în timp ce pe un diverticol ascendent s-a atins +14 m față de intrare. Următoarea explorare, din aceeași pri-

măvară aparține tandemului Iosif Sandor - Tiberiu Marian. De la baza puțului precedent de 12 m ei coboară "Toboganul Mare", înclinat la 50-60°, adinc de 76 m și după un traverseu delicat pe buza unui put care sectiona galeria ating o diaclază profundă de 40 m. La fundul ei (-140 m) este atins un activ important cu cascade, accesibil însă doar pe cca. 60 m, între două sifoane, dintre care cel aval reprezintă cota minimă atinsă, -142 m.

In vara lui 1983 echipa condusă de Arpad Biró (Tiberiu Marian și Ion Goagă) a realizat cartarea ramurilor explorate pînă atunci, în timp ce alte echipe, conduse de Iosif Sandor, explorau și cartau cîteva bucle și zone labirintice adiacente.

Principalul progres explorativ realizat în 1984-1985 a constat din interceptarea, prin pendulare în peretele puțului de 70 m, a unei noi succesiuni de verticale (8 m, 22 m), care au permis, după escalade și dezobstructări îndîrjite, atingerea unui scurt tronson activ (cota -128 m).

Localizare

Din centrul orașului Vulcan, (legat prin curse IGO de Petroșani) pornește vechiul Plai al Vîlcanului, peste pasul cu același nume. Folosit probabil încă din antichitate, drumul este menționat, printre altele în legătură cu retragerea lui Matei Aga (viitorul domn Matei Basarab) în Hațeg, după ce respinsese asediul lui Leon Vodă asupra mînăstirii Tismana. Punctul de pornire este marcat de un monument.

In prezent drumul se prezintă ca o șosea puternic accidentată, accesibilă doar autovehiculelor de teren și pe care, ocasional, mai pot fi întîlnite camioane, circulînd pînă la cabana Straja-Vîlcan (1419 m alt.). Urcușul cu piciorul pînă la cabană durează cca. 2 1/2 ore și în continuare, pînă în Pasul Vîlcan (1621 m alt.) încă o oră.

Din pas se coboară spre dreapta, spre Șaua lui Loghin, pînă sub linia de înaltă tensiune. Se continuă pe sub aceasta la stînga, pe curba de nivel, pe una din numeroasele cărări de oi, depășind o stînă și

obârșia unui pîrlias, aflată sub noi, în stînga. Vom coborî însă imediat pe piciorul din versantul stîng al pîrliasului, atingînd locul de tabără al C.S.E.R. Petroșani, aflat chiar pe un contact vertical între șisturi cristaline și calcare.

Se continuă coborîrea pe versantul sud-vestic al piciorului menționat, pătrunzînd în pădure și abîmîndu-ne spre stînga, pe sub trunchiul prăbușit al unui fag uriaș și se atinge albia unui pîrâu vîjelios, afu-ent de stînga al văii Cartianu, tributară la rîndul ei Susiței Verzi.

Traversind pîrîul avem în față un perete de calcar, pe la baza căruia înaintăm circa 15 m în aval, întîlnind o nișă unde se deschide intrarea în peșteră (1200 m altitudine absolută).

Descriere

O intrare de 2x1 m conduce într-o galerie săpată într-un calcar alb-cenușiu, unde pîtrunde lumina zilei. Urcăm o săritoare de 2,5 m și printr-o strîmtoare destul de comodă avansăm într-un prim tîrîș, de fapt o diaclază îngustă cu peretii inclinați, care după 6 m ne aduce în Sala Mare, în dreptul unei verticale de 5 m. Săritoarea are o brînă la mijloc, ceea ce facilitează coborîrea la liber.

În sală se află o stîncă plată înconjurată de o dezordine de stînci mai mici. Bolta este destul de înaltă, dând impresia unei cupole adînci. De pe stîncă menționată pot fi văzute bine locurile de unde pleacă cele două ramuri ale avenului: în stînga ramura spre -128 m, iar în dreapta, la 10 m înălțime, pe axa săliei, cea spre -142 m.

Spre aceasta din urmă parcursul debutează cu o escaladă artificială de 10 m, pitonată în cea mai mare parte, prin care se atinge o nișă din perete ("Fereastra"). De aici, după o scurtă portiune orizontală, avansăm în opozitie pe un plan înclinat pînă în dreptul unui baraj înjghedat din cîteva lemnă, menit să rețină o cantitate de grohotiș. Depășindu-l întîlnim în dreapta două pitoane, de unde executăm amarajul pentru primul put al acestei ramuri, adînc de 12 m. Pitoanele sănt lipsite de

inele metalice, iar diametrul de numai 3-4 mm al găurilor practicate în ele impune utilizarea unei carabiniere adecvate. În caz contrar este necesară baterea unor noi pitoane, cu multă grijă, căci roca este friabilă în acest loc.

De pe buza puțului se desprinde spre stînga o galerie ascendentă, pe care se atinge cota pozitivă maximă a avenului (+ 23 m), în vîrful unui horn de 18 m.

Plecarea în rapel pe puț se face pe o pantă abruptă. Peretele își arată înfățișarea curat în roca brună, cea pe care am întîlnit-o în Sala Mare și care ne va însobi de-a lungul întregii ramuri. Spre bază verticală este tapisată cu lingurițe.

Panta accentuată pe care atrezișăm constituie punctul de plecare al unei galerii puternic descendente. În dreapta se află un piton de care prin dem coarda cu ajutorul căreia ne vom înscrie pe tot parcursul "Toboganului Mare", dispus pe o denivelare de 76 m.

În că de la început căderile de pietre sănt frecvente, de aceea în echipă se recomandă mersul unul lîngă celălalt.

Spraițuri frumoase dău o notă abstractă drumului. Primul prag de 6 m constituie "Fisura Neagră" și în curind săntem lîngă o altă verticală de 3 m. O scurgere de calcit se prelinge peste lingurițe mari, peretii sănt tăioși, grohotișul sonor, iar în tavan întîlnim goluri de săpare sub presiune.

Toboganul se largeste mult, un horn urcă spre scoarta terestră. Calcitul acoperă bolta cu un strat subțire alb, lăsind impresia unor portiuni înghețate peste următoarele trepte de 5 și 3,5 m.

La 5 m în peretele din dreapta o galerie conduce printr-un tîrîs într-o salită de unde se desprind cîteva ramificatii: în fată coboară un puț adînc de 20 m, terminat în fund de sac, iar diaclaza din stînga urmează un traseu paralel cu galeria principală, jonctionând în final cu ea la capătul unei succesiuni de săritori.

Revenind la traseul principal continuăm coborîrea. Depășim o verti-

cală de 5,5 m și locuri cu aglomerări de stînci.

Se aude rîul. La capătul celor 80 m de coardă parcursi pînă aici toboganul puternic descendant se revarsă într-un puț de 8 m, larg și circular.

Parcurgerea întregului tobogan poate deveni mult mai agreabilă dacă se instalează o tiroliană continuă, pentru care trebuie bătute 15-20 de pitoane cu expansiune. Scopul lor ar fi în principal să se evite insinuarea corzii în diaclazele strîmte din podea. Este de asemenea necesar să se planteze pitoane cu expansiune pentru instalarea unei balustrade de cca. 10-15 m pe peretele din dreapta, care să ne permită să ocolim puțul de 8 m și să intrăm pe ultima porțiune a toboganului.

Desfășurăm încă 30 m de coardă pentru asigurare pe o galerie cu înclinare mult mai mare, cu stînca argiloasă, unde ne folosim de prize pentru a intercepta o diaclază verticală, care ne conduce la rîu.

Zgomotul unei cascade de 6 m răsună prelung. Rîul se strecoară printr-o diaclază unde eroziunea a lăsat lame proeminente de calcar. După o cascadă de 1 m rîul dispare, reapărind din stîncă cîțiva metri mai încolo. Tavanul coboară brusc și în scurt timp înaintarea ne este opriță de un sifon, situat la cota -142 m.

Pornind pe activ spre amonte, priveliștea cascadei de 6 m este completată de o frumoasă surgere de montmilch. Galeria cotește în unghi drept, ca apoi să revină pe direcția inițială. Escaladăm o cascadă de 3 m și pe lîngă peretii slefuiti atingem și sifonul care barează rîul în amonte. Urcînd un horn din această zonă se poate ajunge în "Labirintul Mic".

Revenim în "Sala Mare". Un gol cu aspect imobil, înconjurat de cele trei intrări, ale căror umbre se confundă cu bolta.

Pentru a ataca cea de a doua ramură amărăm coarda de stînca plată deja amintită. O nișă pe stînga, o platformă, un bandaj pus corzii și ajungem să coborîm un perete neted de 10 m. Puțul este înalt, transpi-

rat cu o boare de condens sclipitoare, iar coralitele deschid ferestre spre locuri îndepărtate.

La baza peretelui nu ieșim din coardă. Spațiul se micșorează și după o porțiune de galerie în Z, în pantă cu grohotiș, continuăm rapelul pe următoarea verticală de 10 m. Puțul se deschide surprinzător într-un calcar compact și neted, păstrând o deschidere de 3-4 m.

Fără a ieși din coardă parcurgem încă o săritoare de 7 m. Cu 3 m înainte de atinge fundul părimim coarda și trecem pe o brînă peste 3 m de gol, depășind o salită (Sala Ursului) cu podeaua acoperită cu oase și stînci fărămităte.

Galeria își schimbă direcția spre stînga printr-o strîmtoare verticală, unde de aproape 3 m. Coralitele abundă, iar un șir de trei trepte de 1, 2 și respectiv 3 m anticipatează intrarea în Puțul Marian. Aparentele unui drum ușor, cu verticale mici și oarecum comode se risipesc lîngă puțul de 70 m, care se deschide ca o fereastră spre adîncuri.

Folosindu-ne de cele două pitoane cu expansiune bătute pe o polită îngustă, în dreapta, chiar deasupra golului, amărăm coarda. Pornind în rapel percepem diaclaza care se pierde într-un întuneric pustiu. Un curent de aer rece ieșe din adîncuri. Îngustă și perfect verticală, diaclaza se deschide și alunecînd pe lîngă peretei închiși la culoare ajungem pe o primă brînă.

Cîțiva lilieci stau în nemîșcare, rămași din grupul numeros al celor care în timpul iernii populează Sala Mare și puțul pe care ne aflăm.

Arhitectura devine variată: în dreapta apare un gol vast, cu o boltă alb-cafenie; peretele opus coborârii este frumos erodat, iar fețe de strat cenușii în tavan trimit reflexii albastre.

Atingem cursul secat al unei cascade, cu o albie netedă în roca nudă. Alături înțîlnim caneluri discrete, lungi și subțiri. Ajungem pe o nouă brînă, la baza cascadei de care aminteam. În acest loc puțul, larg de 15 m, prezintă un perete care se ridică mîret ca un vechi sentiment.

Vis-à-vis de peretele de rapel, neted și vertical, calcarul prezintă

ță portiuni albe, de marmură.

Aterizăm pe fundul puțului, pătrunzind în liniștea umbrătă de culoarea sumbră a unui dîmb de pămînt. La dreapta un horn se înalță la peste 20 m.

Cu cca. 7 m înainte de finalul rapelului, printr-o pendulare scurtă se poate ajunge pe o diaclază, de unde vocea rîului răzbate din goluri nedefinite. Pătrundem de cealaltă parte a peretelui marelui puț pentru a epuiza ultimii 10 m de rapel. De la baza verticalei strîmtori din cînd ce mai severe se succed pe o galerie ascendentă, care ia sfîrșit pe buza unui nou puț. Fundul (cota -128 m) se atinge după 22 m de rapel. În peretele puțului o nouă pendulare permite pătrunderea într-o verticală paralelă. La fund strîmtori încă impenetrabile întrețin speranța atingerii, într-o zi, a activului.

Geologie

Cavitatea este săpată într-un orizont relativ subțire (100 m) de calcare cristaline de vîrstă paleozoică (Carbonifer inferior), aparținând formațiunii de Oslea, intercalate între sisturi cristaline.

Calcarele formează flancul sud-estic al unui sinclinal, al cărui ax este urmat de Valea Cartianu. Peste calcare, în simburele sinclinalului sunt depuse sisturi cristaline, aparținând de asemenea formațiunii de Oslea: metapelite grafitoase, metasiltite, metapsamite. Sinclinalul în întregime este aşezat discordant peste sisturi cristaline mai vechi (Devonian, Ordovician-Silurian și Precambrian superior), aflate în raporturi tectonice variate (SAVU et al., 1984).

Pe flancul sinclinalului calcarale au înclinări importante ($50-60^{\circ}$) evidențiate de stratificația pronunțată, pe seama căreia se dezvoltă Marele Tobogan.

Continuitatea orizontului calcaros, sediu al unor circulații acvifere importante, este întreruptă net spre sud-vest, unde apare și un izbuc important (cca. 50 l/s). Poziția acestuia este controlată tocmai

de contactul discordant dintre calcare și sisturi.

O trasare cu Rhodamină B a activului din Peștera Cartianu, întreprinsă în august 1985, a confirmat drenajul spre izbucul menționat, dar timpul de parcurs relativ ridicat (2 zile pentru un traiect în linie dreaptă de 1,5 km), precum și diferența de nivel minimă dintre sifonul terminal și resurgentă, nu par a întreține ipoteza unor goluri penetrabile.

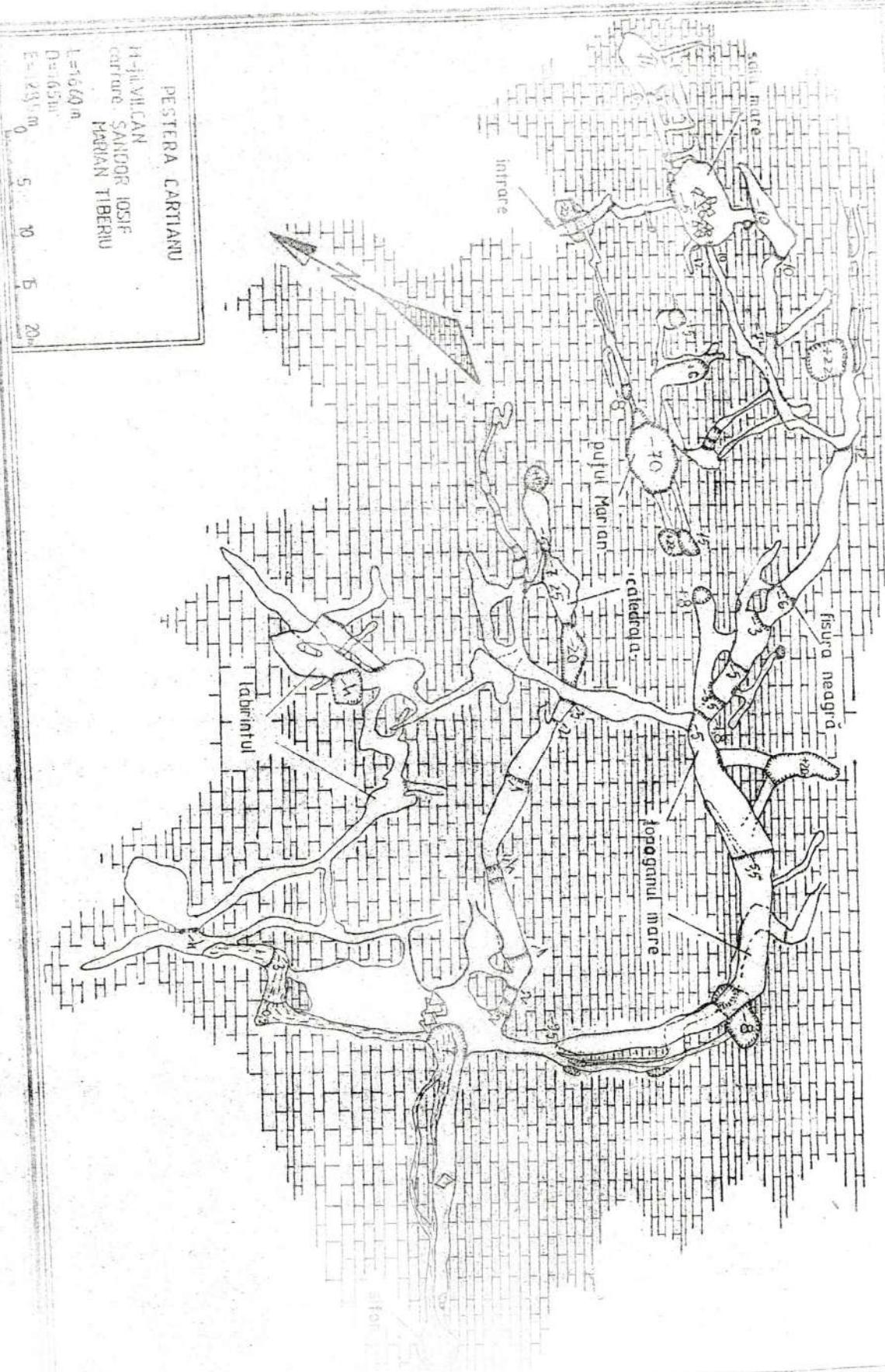
Rețeaua subterană de drenaj astfel evidențiată este alimentată probabil de pierderile în pat ale afluenților pe stînga (posibil și pe dreapta) ai Văii Cartianu, la traversarea benzii de calcare din flancul sud-estic (eventual și cea din flancul nord-vestic) al sinclinalului.

Rețeaua hidrografică de suprafață a pîrfului Cartianu se caracterizează printr-o puternică adîncire în raport cu culmile înconjurătoare (Horezu, Căpăținii, Cracul Ciungilor și Cracul lui Frate). În ultimă instantă acestea par chiar că ar închide complet bazinul, în zona sălbaticelor Chei ale Căpăținii, săpate în sisturi cristaline. Iluzia nu este întru totul nefondată, căci cursul superior al Amarului, orientat V - E, pare să se fi îndreptat cîndva spre profunda sa a lui Loghin, prin care se drena în Bazinul Petroșani.

Transgresiunea care a afectat Depresiunea Getică în Tortonian a mărit competitivitatea arterelor hidrografice orientate N - S, aferente ei. În această perioadă Susița Verde a reușit probabil să străpungă cumpăna de ape în zona Căpăținii. Redistribuirea drenajului subteran declanșată de procesul de captare a dus și la săparea golurilor carstice ale Peșterii Cartianu.

Bibliografie

- SANDOR, I., 1986 - Un vis împlinit, Buletin Speologic Informativ, Comisia Centrală de Speologie Sportivă, F.R.T.A., lo, pp.
SAVU, H., STAN, M., NĂSTĂSEANU, S., MARINESCU, FL., STĂNOIU, I., 1984 -
- Harta geologică a R. S. România sc.1:50.000, foaia Schela.

firului blazat al corzii, mai apuci să pui tălpile pe pămînt doar după aproape 100, uneori 120 de metri de balans în abis. "Astea trebuie să fie giurile prin care s-au scurs apele de la Potop!" a crezut de cuviință să opineze un tăietor de lemne, un moldovean tînăr care ajutase la cîratul corzilor, prin nămeti, pînă în creasta Plesei.

Total contraindicate celor predispuși la sincope cardiaice - ar opina cei care le-au coborât - Clucoticiu' din Cracu'al Scurt și Clucoticiu' din Cîrca Părîteilor (-149 m) sunt însă la fel de puțin recomandate și celor care pretind de la o peșteră și altceva decît golul covîrsitor al unui mare put!

Competiția pentru colectorul subteran al Gropului rămîne așadar, în continuare, deschisă.

Un rîu a fost totuși interceptat și în Vîlcan, la baza unui sistem de puturi, dar în cu totul altă parte, aproape de creasta principală din nord, într-un strătuleț de calcare mai vechi, probabil paleozoice, care s-a încăpăținat să reziste cu grosimea lui modestă, de cel mult 100 m, presiunii marilor mase de șisturi metamorfozate în care este încastrat. Profilele de un alb impertinent ale acestor calcare veghează, de la izvoarele văii Cartianu, vechiul "Plai al Vîlcanului", pe care Matei-aga (pentru cei mai puțin eruditi, una și aceeași persoană cu Matei Basarab, înainte de domnie) s-a retras în Transilvania după ce respinsese asediul lui Leon-vodă asupra mînistirii Tismana. Tradiția orală din satul Schela afirmă că și Mihai Viteazu ar fi pornit pe aici, în căutarea unui drum strategic pentru campania în Transilvania, care avea să ducă la prima unire a țărilor romane, dar că s-ar fi întors de pe traseu pretextând că i s-a poticnit calul, ceea ce, la calitățile pe care se presupune că trebuie să le fi posedat patrupedul în cauză, nu putea fi interpretat decît ca semn rău. Conținutul așadar afirmațiilor vehiculate de unii admiratori pripiți ai marelui voievod, care s-au grăbit să-i ridice și un monument dincolo de munți, acolo unde Plaiul Vîlcanului răzbată în De-

presiunea Petroșanilor, se pare că Mihai Vîteazu nu a avut ocazia să zarească pitoreasca incintă de stînci care adăpostește cea mai adîncă peșteră din munții Vîlcănești.

Gura unei galerii orizontale, deschizîndu-se lîngă talvegul unui pîrâu tumultuos, care însă o ignoră, atras de perspectiva unui masaj mai viguros, între peretii lustruiti ai cheilor din față sa, nu pare făcută pentru a adăposti muzele exclusiviste ale abisului. În vremurile mai recente însă, când s-a încrezut că speologii să nu mai iasă din casă fără 2-3 rulouri de coardă (dintre care cel puțin unul de 80 m - aşa, pentru orice eventualitate), chiar și o asemenea deghizare a devenit complet ineficientă.

O primă echipă a Clubului de Speologie "Emil Racoviță", de sub egida Institutului de Mine din Petroșani, are ocazia să constate că după un scurt parcurs orizontal peștera în cauză are tendință să se afunde în mici trepte verticale (10 m, 10 m, 7 m), pentru ca imediat apoi, prin cîteva strîmtori "selective", să se precipite într-un vast put, adînc de 70 m. Pe fundul acestuia, la cota -110 m, Tiberiu Marian constată pe de o parte că nu apare nici o continuare evidentă, iar pe de alta că n-ar fi fost rău dacă ar fi avut ocazia să mai fi exersat vreodată urcarea cu blocatoare. Pe buza aceluiasi put Iosif Sandor, Romeo Perlik și Marius Ristache constată că uneori nu este suficient să ai la tine destule corzi, mai trebuie să ai și pitoane adecvate (în cazul de față erau necesare cele cu expansiune), pentru a nu fi obligat să suporti amaraje "pe spinarea coechipierilor care nu coboară" (ad litteram!).

Perspectivele de avansare "în jos" părind epuizate, în primăvara anului următor, 1983, centrul de greutate al explorărilor se mută către cote superioare celei de acces în peșteră, în peretele sud-vestic al sălii de imediat după intrare. O escaladă artificială pe 10 m conduce la o nouă galerie: spre amonte, ascensiunea unui horn permite atingerea cotei +23 m față de intrarea în peșteră; spre

aval, un prim put de 12 m este urmat de o galerie în pantă extrem de inclinată, care pare mai sănătos și fie abordată cu ajutorul unui echipament adecvat. Profilactica adoptată în acest sens de Iosif Sandor și Tiberiu Marian o lună mai tîrziu se rezuma la 2 scărite de escaladă; folosite cu fantezia corespunzătoare, ele le permit celor doi exploratori să depășească cele mai expuse pasaje ale "Toboganului Mare", adînc de 76 m, apoi, după un traverseu "la limită" pe buza unui put de 8 m, să se angajeze pe o nouă galerie înclinată, acoperită cu o peliculă de argili foarte alunecoasă.

Către -135 m, după o lungă coborâre pe capetele stratelor de calcar care apăreau în peretii unei diaclaze verticale, este atins pe neașteptate un puternic curs subteran. Cei 100 m de galerie activă, săpată într-o stîncă curată și lustruită, peste cascade tumultuoase, între barierele a 2 sifoane - amonte și aval - sunt însă doar preludiul incitant al unui parcurs necunoscut, pe care apa rîmîne să-l străbată în solitudine și lentă reculegere (1,5 km în 2 zile!), în lungul pachetului îngust de calcar, pînă la resurgența situată într-un versant al vîii Cartianu.

Pentru speologii care tocmai au fost frustrați de un mare rîu subteran, o pendulare în peretele putului de 70 m a putut constitui un exercițiu cît de cît tonifiant. Mai ales că din colomse deschidea un nou put, de la baza căruia pornea o galerie prin care rîzbițeau ecourile îndepărtate ale unui curs activ. Strîmtori din ce în ce mai severe se succed pînă pe buza încă unui put. După 22 m de rapel a fost atins fundul impenetrabil, dar o nouă pendulare în perete a permis patrunderea într-o verticală paralelă. La capitolul ei, strîmtori încă impenetrabile întrețin speranța reinterceptării, într-o zi, a cursului activ.